

TRADICIONALNI PUSTNI LIKI S PTUJSKEGA PODROČJA

ANDREJ BRENCÉ

Na območju Ptujskega in Dravskega polja, Halož in na obronkih Slovenskih goric, torej na ozemlju, ki ga s svojo dejavnostjo pokriva Pokrajinski muzej Ptuj, najdemo mnoge še žive pustne like. Največ jih srečamo na Ptujškem polju, ki ga lahko imenujemo kar klasično šemsko ozemlje Slovenije.

Najbolj poznan lik je korant ali kurent. Korant ga imenujejo ljudje na podeželju, iz katerega ta lik izhaja. V literaturi, časopisih in drugih informativnih medijih pa se je uveljavil izraz kurent. Tako je ime korant skoraj zatonilo v pozabo. V zadnjih letih pa se ponovno vse bolj uporablja.

Korant je demonski lik, ki je po verovanju ljudi preganjal zimo in vabil v deželo pomlad. Danes je izgubil svojo magično moč in funkcijo. Kljub temu pa ni čisto navadna pustna maska, saj s svojo mogočno pojavo vzbuja grozo in strah.

Za začetek si oglejmo podobo današnjega koranta. Na glavi ima kapo, ki je izdelana iz poldruga ovčje kože. Naličje je usnjeno z dolgim rilčastim nosom. Pobarvano je z rdečo, rumeno ali katero drugo barvo. V naličje so

vrezane odprtine za oči in usta. Oči so obrobene belo ali črno. Pod nosom so brki iz sirka in zobje, ki so iz belega fižola, nanizanega na vrstico. Iz ust mu visi dolg rdeč jezik iz blaga ali usnja. Ušesa so narejena iz peruti puranov ali gosi. Na vrhu kape je pritrjeno dvoje paličic, ovitih v usnje, ki predstavljajo rogove. Rogovi so okrašeni z raznobarnimi papirnatiimi trakovi in rožami.

Oblečen je v ovčji kožuh. V čislih so kožuhi z dolgo dlako. Prepasan je z verigo, na kateri je obešenih pet kravjih zvoncev. Za pas si priveže žepne robce. Včasih so mu jih podarila dekleta ali pa si jih je prisvojil s silo. Danes si jih kar kupi v trgovini ali vzame iz domačega predala. Obut je v volnene nogavice rdeče ali zelene barve in visoke čevlje. V rokah vihti ježeško, ki je na spodnjem koncu odebeljena in obita z ježevo kožo.

Korantijo, tako se imenuje celotna oprava, danes izdelajo za trg posebni mojstri. Opremo je moč naročiti pri Klincu v Spuhlji in Rogoznici ter Zeleniku v Markovcih. Najdejo pa se tudi posamezniki, ki si jo izdelajo zase ali znanca. Kožo nabavljajo v južnih republikah

Medved, koranti, picek. Markovci 1961, foto Jože Vrabl

sedaj že bivše Jugoslavije. Vojne razmere v zadnjem času pa so njihovo nabavo zelo otežkočile. Zvonci so uvoz iz Avstrije, izdelujejo pa jih tudi že doma.

Pred desetletji je korant izgledal nekoliko drugače. Matija Slekovec piše konec 19. stoletja v Kroniki župnije sv. Marka niže Ptuja (danes Markovci), da ima na glavi kapo, ki je zadaj kosmata. Obrazni del je iz starega usnja s prišitim nosom, izrezanimi odprtini za oči in usta ter dolgim rdečim jezikom. Vse naliče je pobarvano z belo barvo. Zgoraj ima kapo rogove iz usnja ali klobučevine, na koncu rogov pa še gosje pero. Oblečen je v narobe oblečen ovčji kožuh. Na hrbtu ima privezan kravji zvonec, s katerim že od daleč opozarja nase. V rokah drži ježevko, ki mu služi za obrambo. Svoj grozoviti izgled podkrepi še s tem, da izgleda, kakor da bi pobegnil iz pekla in se pobratil s samim Luciferjem.

Do tridesetih let našega stoletja so imeli koranti na kapah usnjena ušesa. Nato so jih zamenjale peruti purana ali gosi.

Nekoč so si fantje sami napravili korantijo. Izdelovanja so se naučili od starejših bratov ali fantov. Kapo so šivali naskrivaj. Osnovo za masko so naredili iz zgornjega dela starih usnjenih škornjev. Namesto ovčje kože so včasih uporabili tudi zajčjo. Puranova peresa je bilo težko dobiti. Zbirali so jih vso leto. Izdelano kapo so skrili v hlevu ali v katerem drugem gospodarskem posloplju.

Koranti. Markovci 1961, foto Jože Vrabl

Kožuhe so dobili od starejših žensk. Te so imele zimske plašče podložene z ovčjim krznom. Z leti so se ti plašči strgali in so iz njih sešili kape. Izposoja kožuha pa ni bila zastoj. Fantje so to odslužili z delom na polju ali travniku.

Zvonce so dobivali od Pohorcev, ti so jih pa za potrebe planinskega pašništva kupovali na Gorenjskem. Nogavice so jim spletle starejše ženske. Čez poletje so ulovili ježa in kožo posušili na soncu.

Koranti opravijo svoj obredni obhod posamič kot plužarji pri oračih ali pa v skupinah. Včasih se je lahko našemil samo neporočeni fant. Sedaj je to drugače. Fantom so se pridružili poročeni moški, otroci in ženske. Obhod korantov je nekoč trajal od pustne nedelje do pepelnične srede. Ob večerih med svečnico in pustno nedeljo pa so fantje zvonili z zvonci in tako napovedovali prihod našemljencev. Zадnja leta pa koranti hodijo naokoli že od svečnice dalje. Pred desetletji so hodili po domačih in sosednjih vaseh, v mesto pa niso zahajali. S časom se je tudi to spremenilo in danes jih srečamo največ na ptujskih ulicah. Najbolj znane so skupine iz Markovec, Stojnc, Spuhlje, Lancove vasi in Ptuja. Korante pa še srečamo v mnogih vaseh na Ptujskem in Dravskem polju, obronkih Slovenskih goric in Haloz. Za svoje obhode se zbirajo v domačih vaseh ali pa v mestu. To so skupine iz okoliških vasi in mesta. Radi zahajajo tudi v druge kraje

Slovenije in zamejstva. Modna pa so postala nastopanja izven pustnega časa, zlasti na raznih športnih tekmovanjih in drugih prireditvah. V čim bolj oddaljenem kraju, državi ali kontinentu je prireditelj, tembolj je vabljava za »korante«. Takšni nastopi so povezani z gmotnim položajem in iznajdljivostjo posameznikov ali skupin. Ob tem se lahko vprašamo, ali je upravičeno izrabljati pustni lik koranta, del naše dediščine, v takšne namene.

Kot je že omenjeno, so koranti pred drugo svetovno vojno hodili po domačih in okoliških vaseh. Pri tem je večkrat prišlo do spopadov med posameznimi skupinami. Fantje so pod masko najlaže poravnali medsebojne spore, ponavadi zaradi deklet. Napeto vzdušje v času pusta nam lepo prikaže kratka novica v Marburger Zeitung iz leta 1924 z naslovom: Nobenega fašenka v okolici. V njej preberemo, da je okrajno glavarstvo prepovedalo običajno pustovanje v okraju Ptuj z namenom, preprečiti ponavljajoče se vsakoletne pretepe in stihanje z noži. Nadalje navaja, da lahko ta ukrep samo pozdravimo, kajti dejstvo je, da ni minilo skoraj nobeno leto, ki ne bi prineslo krvavi fašenk.

V časopisih med obema vojnama lahko redno zasledimo poročila o krvavih dogodkih v času Pusta. Priložnost za spopad so izrabili na vaški poti, večerni veselici v gostilni ali na zabavi po posameznih domačijah.

Po drugi svetovni vojni so takšni krvavi spopadi prenehali. Danes svoje spore, zlasti tiste, ki se tičejo različnih gostovanj in potovanj, rešujejo na sestankih folklornega društva, v katerega so včlanjene posamezne skupine korantov. Te skupine so iz Markovec, Rogoznice, Spuhlje, Lancove vasi, Stojnc, Ptuj 1, Ptuj 2, Ptuj 3 in Srednješolski center.

Korant s Ptujkega polja je danes zagotovo najbolj znan in množičen tradicionalni pustni lik v Sloveniji. Na to je vsekakor vplivalo vsakoletno ptujsko kurentovanje, ki poteka že od začetka šestdesetih let. Prvo kurentovanje je bilo na pustno soboto 27. februarja 1960. Organiziralo ga je Zgodovinsko društvo s Ptuja. Predstavila se je folklorna skupina iz Markovec. Nastopili so kopjaši, koranti, rusa, medved, piceki in vile. Leta 1961 se je folklornemu priključil še karnevalski del. V njem nastopajo sodobne maske in skupine, ki na šaljiv način prikazujejo dogodke iz vsakdanjega življenja, politike, gospodarstva in podobno. Delitev kurentovanja na dva dela se je ohranila do danes. Število šemskih skupin v tako imenovanem folklornem delu se je vsako leto večalo, domačim so se pridružile skupine iz ostale Slovenije, Hrvaške, Makedonije, Bolgarije, Avstrije, Italije, Madžarske in tako dalje. Leta 1969 je prvič organiziralo kurentovanje Folklorno društvo. Od 1972 dalje pa je organizacija v rokah Folklornega in Turističnega društva Ptuj.

Na našem področju pa so še številni drugi liki, orači, picek, rusa, vile, kokot, medved, hudič itd. Za razliko od koranta nastopajo večinoma samo v pustnem času, od pustne nedelje do pepelnične srede.

V hudiča se našemi fant. Izdela si kapo iz usnja ali blaga. Na njej so rogovi, rilčast nos in dolg rdeč jezik. Kapa je rdeče ali črne barve, jopič in hlače prav tako. Preko ledij ima vržen sak, mrežo za lovljenje duš, v rokah pa drži vile ali trizob. Hudič se pridruži skupini korantov.

Pustno oranje je star običaj, s katerim so čarali rodovitnost in dobro letino na polju. Skupino oračev sestavlja šest konjičev, ki vlečejo lesen plugec, okrašen s smrečico in pisanimi trakovi. Za plužarja je korant. Zraven sta še pobirač in pokač. Pobirač ima v roki grablje in košaro, v katero spravlja darove. V njej nosi tudi pleve, ki predstavljajo seme. Pokač s pokanjem z bičem naznani prihod oračev, ki na kmečkem dvorišču zaorjejo simbolično brazdo. Vanjo pobirač ali plužar poseje seme z željo, da bi zrasla debela repa.

Najbolj so znane skupine oračev iz Markovec, Lancove vasi in Podlehnik, ki delujejo v okviru folklornih skupin iz omenjenih vasi. Vse opravljajo enak obred, razlikujejo se le po zunanem videzu. Markovski konjiči, to so fantje, ki vlečejo plug, so oblečeni v bele srajce, žametne telovnike, črne hlače in škornje. Preko ramen imajo privezani židani ruti. Na glavi imajo črn klobuk, preko katerega je poveznjena ruta, ki jim zakriva obraz. Enako je napravljen pokač. Pobirač se našemi v stara oblačila.

Konjiči iz Lancove vasi si nadenejo bele platnene hlače in srajce. Ledja si prav tako prepašejo s pisanimi rutami. Na glavi nosijo polkrožna pokrivala, ki so okrašena s povoščenimi papirantimi rožami in raznobarnimi trakovi. Prav tako sta zraven še pokač in pobirač, ki je našemljen v žensko s poudarjenim oprsem. Plužar je korant. Skupino spremlja še dvoje ali troje korantov. Kape korantov iz Lancove vasi so nekoliko drugačne. Namesto umetnih imajo prave goveje rogove.

Skupina iz Podlehnik je enako imenitna. Pokrivalo konjičev je okrašeno z umetnimi rožami, zimzelenom in pisanimi trakovi. Oblečejo belo srajco in črne hlače. Okoli vratu imajo ruto. Pripašejo si predpasnik in obujejo škornje. Za plugom stopa korant. Tudi njegova kapa ima prave goveje rogove. Zraven sta še pobirač in pokač.

Rusa je živalska maska. Predstavljala naj bi konja. Njen namen je bil želiti plodnost in zdravje pri konjih in drugih živalih. Leseno ogrodje, ki je podobno krušnjaku, pokrijejo s ponjavo. Spredaj je na drugo lesena glava, orbita s kožo. Spodnja čeljust je gibljiva. Premika se s potezanjem vrvice. Zadaj je rep. Ob njem sta privezana napihnjena svinjska me-

hurja, ki predstavljata prašnike. V ruso se spravita dva fanta, vodita pa jo pobirač in gonjač, oblečena v stara oblačila. Obraz imata zakrit z masko ali namazan z barvo. Vodita jo od hiše do hiše in prodajata domačim. Pri tem rusa zganja razne norčije, skače, hlasta po ljudeh in se meče po tleh, gonjač pa jo kroti z bičem.

Od hiše do hiše vodijo tudi medveda. Ima iz zaklovine sešito obleko, za katero so včasih zatlačili slamo. Kapa je iz blaga ali usnja. Danes lahko že srečamo medvede, katerih oprava je vsa iz ovčjega kožuha. Medveda vodi na vrvi ali verigi gonjač, ki je maskiran v cigana. Na dvorišču mora medved zaplesati. Zganja tudi norčije, tako da ga mora gonjač krotiti.

Poleg odraslih maskirancev poznamo še otroške like, kot so piceki in kokot iz Markovec ter vile iz Zabovec. Picek je ptičje – kurja maska. Vanj se napravi fantič. Na glavi ima stožčasto kapo iz papirja, ki je oblepljena s pisanimi barvnimi trakovi. Obraz si zakrije s papirnatim naličjem. Okoli vratu in pasu si nadene dvoje platnenih kril. Picek zajaše palico. Na sprednjem delu je izrezljana kurja glava, na zadnjem pa je prilepljeno perje. Spremlja ga fantič, ki je oblečen v stara oblačila in ima obraz zakrit z masko iz papirja. V roki nosi grablje in košaro. V košari je pleve-seme, vanjo spravlja tudi darove. Na dvorišču zplešeta in zapojeta:

Mati, mati, dajte se spoznati,
e mati, dajte se spoznati.
Malo posejati, malo pograbljati,
da ne bodo ptiči pozobali.
O mati dajte malega piceka
darovati ...

Posejeta pleve in ga zagrebeta z grabljami. Želita dobro rast na vrtu in nesnost pri kokiših.

Kokot je prav tako ptičje – kurja maska. Narejen je iz kartona, obljepljenega s perjem. Fantič si obleče bele hlače in povezne nase masko. Tudi kokot želi obilo jajc pri hiši.

Skupina vil šteje sedem deklet. Ena izmed njih je kraljica. Dekleta si razpustijo lase. Iz lepenke si naredijo krono, ki jo pobarvajo z zlato ali srebrno barvo. Oblečene so v bele obleke. Vile plešejo okoli kraljice in pri tem pojejo pesmi, ki so napisane prav v ta namen. Ena izmed njih se glasi:

Me deklice smo prav vse vile,
me namenle smo se k vam,
vi mladi in pa stari vsi
bodite pozdravljeni.

Če bi radi vi to vedeli,
kje je naš prelubi dom,
vam povemo me takoj,
da nam ne zamerite.

Tam kjer šumlja zdaj reka Drava,
tam kjer težka ladja plava,
kjer prebiva Mark patron,
tam je vse veseli dom.

Z nami tudi je kraljica,
ki je lepa kakor ptica,
a na glavi krono ima,
smeh ji gre prav iz srca.

Opisane like lahko vidimo v pustnem času na vsakoletnem ptujskem kurentovanju in v okoliških vaseh. Pred leti so našemljenci zapuščali vasi in raje nastopali v mestu. V zadnjem času dveh ali treh let, pa so vedno bolj aktivni v svojem avtohtonem okolju. Njihovo število je v letih, odkar obstaja kurentovanje, kar konstantno. Edino korantov, kot smo že omenili, je vsako leto več. Po vojni so ti običaji že pričeli prehajati v pozabo, vendar se lahko zahvalimo folklorizmu, da so ponovno oživeli in dosegli današnji obseg.

LITERATURA

Niko Kuret, Praznično leto Slovencev 1, Družina, Ljubljana 1989 — Niko Kuret, Maske slovenskih pokrajin, Ljubljana 1984 — Boris Orel, Slovenski ljudski običaji, Narodopisje Slovencev 1, Ljubljana 1944

